

Paweł Bukowski

Muzeum Marii Konopnickiej w Żarnowcu jako ośrodek kulturotwórczy*

Powstanie Muzeum

W dziejach muzealnictwa osobną grupę placówek stanowią muzea literackie¹, które wyodrębniono spośród muzeów biograficznych, historycznych domów–muzeów poświęconych postaciom wybitnym. Za pierwsze muzeum o charakterze literackim na ziemiach polskich można uznać zbiory Czartoryskich w Puławach. W zbudowanych na cele wystawiennicze Świątyni Sybilli (1801) i Domu Gotyckim (1809) Izabela z Flemmingów Czartoryska zgromadziła m.in.: portrety pisarzy, pamiątki po literatach, iluminowane rękopisy, listy i autografy rozmaitych znakomitości.

Natomiast historia powstania Muzeum w Żarnowcu sięga roku 1902. Wtedy Maria Konopnicka obchodziła swój jubileusz 25-lecia pracy pisarskiej oraz ukończyła 60 lat. Poetka, skończona tułaczem życiem, snuła marzenia o kupnie domu oraz wyrażała tęsknotę „za choćby jednym własnym drzewem”². Dlatego podjęto myśl zakupienia poetce jako daru narodowego małej posiadłości złożonej z kawałka ziemi i domu³. W związku z restrykcjami ze strony władz zaboru pruskiego i rosyjskiego w stosunku do Konopnickiej, szukano właściwego obiektu w Galicji, gdzie autonomia pozwalała na swobodny w miarę rozwój życia kulturalnego⁴. Na dar dla poetki wybrano, spośród 36. miejscowości, pochodzący z XVIII wieku dworek w Żarnow-

* Niniejszy artykuł stanowi fragment pracy dyplomowej „Muzeum Marii Konopnickiej w Żarnowcu jako ośrodek kulturotwórczy” (2002) napisanej na Podyplomowym Studium Muzeologicznym w Instytucie Etnologii na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego.

¹ Muzea dzieli się zazwyczaj na artystyczne, historyczne, archeologiczne, etnograficzne, techniczno-naukowe i przyrodnicze. Jednak podział ten nie jest do końca doskonały, ponieważ zdarzają się również typy muzeów o mieszanej formie, np. muzea artystyczno-historyczne, czy artystyczno-archeologiczne. W związku z rozwojem nauk tworzą się także nowe grupy muzeów.

² M. Konopnicka, *Korespondencja*, s. 93.

³ Szerzej na ten temat zob. „Ilustracja Polska” 1903, nr 34, s. 635; T. Czapczyński, *Tułacze lata Marii Konopnickiej. Przyczyńki do biografii*, Łódź 1957, s. 119; S. Brzostowski, *Muzeum Marii Konopnickiej w Żarnowcu*, „Muzealnictwo” 1963, nr 11, s. 46–55.

⁴ Tamże, s. 49; P. Bukowski, *Muzeum Marii Konopnickiej. Informator*, Żarnowiec 2000, s. 2.

cu, który z parkiem zakupiony został od Jadwigi z Czczelów Biechońskiej. Konopnicka przyjechała do Żarnowca 8 września 1903 r., gdzie wraz z przyjaciółką – malarzką Marią Dułębianką, spędzała wiosenno-letnie miesiące oraz prowadziła szeroką działalność społeczną i pisarską⁵. Konopnicka opuściła Żarnowiec 15 września 1910 r. i udała się do sanatorium Kiselki⁶ we Lwowie, gdzie wkrótce umarła 8 października. Pochowana została na Cmentarzu Łyczakowskim.

Po śmierci Konopnickiej dworek i park pozostawał do 1956 r. w posiadaniu jej rodziny. Przez długie lata w dworku zamieszkiwały córki poetki: Laura Pytlińska i Zofia Mickiewiczowa, które wówczas nie przewidywały, że w dworku zostanie utworzone muzeum. Dlatego Mickiewiczowa już w 1912 r. nawiązała kontakt z prof. Feliksem Koperą, dyrektorem Muzeum Narodowego w Krakowie, celem przekazania pamiątek i zbiorów po matce do tej instytucji⁷. Również w okresie międzywojennym drobne dary trafiały do innych placówek naukowych w kraju, wiele wartościowych pamiątek pozostało w rękach rodziny poetki. Gdy w 1935 r. zmarła Laura Pytlińska, aktorka dramatyczna, jedyną właścicielką żarnowieckiej posiadłości pozostała Zofia. Jednak wcześniej Laura zapisała wszystko siostrze w testamencie, który oddaje najistotniejszy sens i istotę daru narodowego:

Testamentem tym zapisuję wszystko, co posiadam, Siostrze mej Zofii Mickiewiczowej [...], prosząc o uwzględnienie interesu narodowego, życzeniem moim byłoby działanie wspólnie z instytucją, która zabezpieczyła przetrwanie Żarnowca na długie lata, jako pamiątkę po ś.p. **Maryi Konopnickiej**, której Naród ofiarował tę Ziemię, jako tej, która wyśpiewała wszystkie Jej cuda, bóle, nadzieje i spełnienia wieszczce [...]. **Żarnowiec** nie jest rzeczą spadku pieniężnego i nie może być sprzedany – bo jest to raczej depozyt ogólny, który powinien zwróconym być, jako cenny dar, i za żadne pieniądze sprzedany być nie może [...]. Drodzy moi – proszę, wniknijcie w myśl moją, a z pewnością zgodzicie się, że Żarnowiec wysoki cel związany z **interese**m wiecznym Narodu Naszego to nie frazes, to wielki nasz obowiązek⁸.

⁵ S. Brzostowski, *Muzeum Marii Konopnickiej...*, s. 50; F. Błoński, *Dworek w Żarnowcu*, [w:] *Śladami życia i twórczości Marii Konopnickiej. Szkice historyczno-literackie. Wspomnienia. Materiały biograficzne*, redakcja i wstęp J. Baculewski. Warszawa 1966, s. 118–124, 131; P. Bukowski, *Muzeum Marii Konopnickiej...*, s. 2; A. Zyga, *Wkład ziemi krośnieńskiej w literaturę polską do 1903 roku*, [w:] *Inteligencja południowo-wschodnich ziem polskich. Materiały z sesji naukowej... Krosno 4–5 XI 1994 r.*, pod red. H. Kurek i F. Tereszkiewicz, Kraków 1998, s. 111, 117–118 (Podkarpackie Spotkania. Literatura–Język–Kultura, t. 2).

⁶ Karol Kiselka (1830–1893), był m.in. twórcą dwóch fundacji dla uczącej się młodzieży oraz nazwanego jego imieniem słynnego lwowskiego zakładu wodoleczniczego na Podzamczu u stóp Wysokiego Zamku, gdzie leczyła się i zmarła Maria Konopnicka. Szerzej na ten temat zob. S.S. Nicieja, *Cmentarz Łyczakowski we Lwowie w latach 1786–1986*, Wrocław 1988, s. 232–233.

⁷ B. Limanowski, *Pamiętniki 1907–1919*, t. 3, Warszawa 1961, s. 249, 636–637; S. Brzostowski, *Muzeum Marii Konopnickiej...*, s. 54, 56; W. Dubis, Z. Łopatkiewicz, *Dworek Marii Konopnickiej w Żarnowcu. Historia i teraźniejszość*, Warszawa 1980, s. 3; P. Bukowski, *Z działalności Muzeum Marii Konopnickiej w Żarnowcu*, [w:] *Miejsca Konopnickiej. Przeżycia – pejzaż – pamięć*, pod red. T. Budrewicza i M. Zięby, Kraków 2002, s. 237.

⁸ Obszerny fragment testamentu (w oryginale) Laury Konopnickiej-Pytlińskiej (1872–1935) spisane go 19 sierpnia 1930 r. Zbiory archiwalne Muzeum w Żarnowcu, sygn. MKŻ/H/27/1. Laura spoczywa na cmentarzu w Jedliczu (ok. 3,5 km od Żarnowca).

Podczas drugiej wojny światowej od 1943 r. dworek pozostawał na łasce losu, mieścił się w nim szpital wojskowy. W maju 1945 roku powróciła do Żarnowca Zofia Mickiewiczowa⁹. „Zastała dworek z rozbitym dachem, przez który lały się strugi deszczu, zimny, obcy i odstrasający. Tylko jeden pokój nadawał się do zamieszkania”¹⁰. Zofia nawiązała szerokie kontakty ze środowiskiem artystycznym, m.in. z wybitną aktorką Wandą Siemaszkową, która często bywała w Żarnowcu. Wędrując po okolicznych domach Zofia odnajdywała pamiątki po matce, na nowo odzyskiwała przedmioty, które przed wojną znajdowały się w dworku, gromadziła je i coraz bliższa była decyzji, by dar narodowy po matce ponownie oddać pod opiekę państwu. W 1955 r. Mickiewiczowa z wnuczkami poetki (córkami Jana i Jadwigi Konopnickich) Zofią Grankowską i Krystyną Roykiewicz napisały list do Prezesa Rady Ministrów z propozycją przekazania państwu posiadłości z warunkiem urządzenia we dworku muzeum. Wkrótce do Żarnowca przyjechał Jan Wilczek – wice-minister kultury i sztuki, wraz z inż. Aleksandrem Sikorskim. Wynikiem wizyty było sporządzenie przez Zofię, 21 marca 1956 r. w Państwowym Biurze Notarialnym w Krośnie oferty darowizny państwu polskiemu swego udziału (wynoszącego 15/40 części) w posiadłości w Żarnowcu z intencją urządzenia tam muzeum. Następnym dokumentem był akt notarialny sporządzony w Państwowym Biurze Notarialnym w Warszawie 15 maja 1956 r., w którym czytamy, że inż. Aleksander Sikorski działający w imieniu własnym i Zofii Mickiewiczowej oraz Zofii Grankowskiej, Krystyny Roykiewicz, Marii Smoleńskiej, Jana Andrzeja Bieleckiego, Adama Konstantego Marka Bieleckiego – przekazał państwu polskiemu pozostałe części. W imieniu MKiS dar przejął doc. dr Kazimierz Malinowski – dyrektor Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków¹¹. Wkrótce Ministerstwo Kultury i Sztuki Zarządzeniem nr 20 z 11 lutego 1957 r. powołało do życia Muzeum Marii Konopnickiej w Żarnowcu. Otwarcia ekspozycji dokonano dopiero 15 września 1960 roku po przeprowadzeniu prac remontowych i konserwatorskich. Jak pisał dr Franciszek Błoński: „Tak po latach starań i trudów zostało otwarte Muzeum biograficzne Marii Konopnickiej, które pamięć o jej życiu i twórczości przekazywać będzie następnym pokoleniom”¹².

Pierwszym kustoszem Muzeum został inż. Aleksander Sikorski, zięć syna Konopnickiej, który pełnił tę funkcję do roku 1965. Następnie dyrektorem został mgr Zdzisław Łopatkiewicz z Jedlicza, który sprawował tę funkcję w latach 1965–1998¹³.

⁹ Z. Mickiewiczowa (1866–1956) po aresztowaniu w Żarnowcu jej męża Adama w 1942 r. zmuszona była do opuszczenia dworku na początku 1943 r. Zofia zmarła w Żarnowcu i pochowana została obok siostry Laury na cmentarzu w Jedliczu; S. Brzostowski, *Muzeum Marii Konopnickiej...*, s. 53, 56; P. Bukowski, *Z działalności Muzeum...*, s. 237; tenże, *Muzeum...*, s. 2.

¹⁰ A. Piątek, *Starsza pani w binoklach*, „Nowiny” 1992, nr 180 z 14 września.

¹¹ S. Brzostowski, *Muzeum Marii Konopnickiej...*, s. 46–47; F. Błoński, *Dworek w Żarnowcu...*, s. 125.

¹² Tamże, s. 126.

¹³ 1 października 1998 r. funkcję dyrektora Muzeum w Żarnowcu objął mgr Paweł Bukowski z Jasła, który wcześniej pracował w tej instytucji od 16 maja 1997 r. na stanowisku kustosa–kierownika Działu Literackiego.

W pierwszych latach działalności Muzeum w Żarnowcu nie rokowano pomyślnego rozwoju. Bez eksponatów i nikłych możliwości ich zgromadzenia, Muzeum nie spełniłoby podstawowego zadania, jakim jest ciągle poszerzanie zbiorów. W księgach inwentarzowych z 1958 roku zarejestrowano 51 eksponatów, wśród nich znalazły się testamentowe dary od córki poetki Zofii Mickiewiczowej. W posiadaniu Muzeum znajdowały się też trzy cenne portrety Laury z Konopnickich Pytlińskiej autorstwa Jana Rembowskiego, Kazimierza Stabrowskiego i Leona Wyczółkowskiego. Przystąpiono zatem do poszerzania zbiorów. Pomocna w gromadzeniu eksponatów okazała się głównie kwerenda. Wkrótce ustalono, że najcenniejsze muzealia oraz archiwalia, które byłyby przydatne w Żarnowcu, znajdują się w zbiorach publicznych Krakowa, Warszawy, Wrocławia i Bydgoszczy. Także rodzina Konopnickiej posiadała kilkadziesiąt autentycznych eksponatów, w tym meble i obrazy, które dawniej znajdowały się w dworku. Należy dodać, że znacznym utrudnieniem w początkach działalności było położenie Żarnowca, który jako wieś znajdował się na peryferiach województwa oraz nie posiadał wówczas nowoczesnej drogi i stałej komunikacji z Krosna i okolic. Według niektórych, nie nadawał się na siedzibę placówki muzealnej. Pojawiła się też koncepcja przeniesienia Muzeum Marii Konopnickiej do Krosna. Natomiast w Żarnowcu miała pozostać jedynie stała wystawa fotograficzna dla amatorów turystyki pieszej. Na szczęście projekt ten nie został zrealizowany. Wykupiono od rodziny większość mebli, wyposażono wnętrza prawie całkowicie. Zgromadzono wiele przedmiotów użytkowych, w linii których dominowała secesja. Chciano bowiem oddać autentyczność przestrzeni. To wszystko spowodowało, że na koniec roku 1958 Muzeum posiadało w księgach inwentarzowych 205 eksponatów. Placówka nie tkwiła w stagnacji, poszukiwała nowych perspektyw i stale wzbogacała kolekcje. Prężny i wszechstronny rozwój otworzył możliwości organizowania nie tylko wystaw, postanowiono także prezentować gromadzoną wiedzę na sesjach naukowych i popularnonaukowych, urządzać koncerty, wieczory autorskie i inne imprezy kulturalne¹⁴.

Zbiory Muzeum

Muzeum gromadzi autentyczne obiekty z zakresu literatury polskiej XIX i XX wieku, sztuki i dziedzin pokrewnych, historii, etnografii oraz niezbędne obiekty z epoki do wyposażenia pomieszczeń dworku, w którym w latach 1903–1910 mieszkały Maria Konopnicka oraz malarka Maria Dulębianka. Wydzielone kolekcje muzealne obejmują 200 lat dziejów sztuki polskiej. Natomiast zbiory literackie Muzeum tworzą głównie książki i czasopisma:

- duża kolekcja dzieł Marii Konopnickiej, od pierwodruków po wznowienia współczesne,
- antologie zawierające utwory poetki,

¹⁴ P. Bukowski, *Z działalności Muzeum...*, s. 238–239.

- naukowe i popularnonaukowe opracowania twórczości Konopnickiej, od XIX stulecia po czasy współczesne,
- humanistyczne czasopisma z XIX i początku XX wieku, zawierające pierwodruki oraz recenzje utworów Konopnickiej i innych pisarzy,
- bogaty zbiór współczesnych czasopism literackich i humanistycznych – zawierających artykuły nierzadko odkrywcze i reinterpretujące twórczość poetki i działalność Muzeum w Żarnowcu.

Uzupełnieniem zbiorów literackich jest kolekcja książek z dedykacjami autorскими i ekslibrisami oraz duży zespół wycinków prasowych od początku XX w. po czasy współczesne.

Aktualnie zbiory Muzeum w Żarnowcu liczą: 3500 eksponatów¹⁵, 11 000 woluminów księgozbioru¹⁶ oraz ponad 3000 jednostek zbiorów specjalnych (w tym blisko 400 rękopisów)¹⁷.

Do najcenniejszych zbiorów Muzeum należą rękopisy utworów Marii Konopnickiej *Z włamaniem* z 1892 r. oraz trzy obrazy sceniczne z 1879 r. (*Hypatia*, *Vesalius* i *Galileusz*) wydane pod wspólnym tytułem *Z przeszłości. Fragmenty dramatyczne*. Cenną grupę eksponatów stanowią autografy i listy poetki oraz innych pisarzy polskich XIX i XX w., m.in. Elizy Orzeszkowej, Józefa Ignacego Kraszewskiego, Stefana i Oktawii Żeromskich, Stanisława Przybyszewskiego.

Muzeum posiada również zbiory związane z historią osób mieszkających w dworcu przed Konopnicą, m.in.: Modlitewnik Jana Rogoyskiego z autografem syna Jędrzeja z 1780 r. oraz Pamiętnik Jędrzeja Rogoyskiego z 1850 r. i rękopis Raptularza pisany przez Jędrzeja i Tadeusza Rogoyskich z lat 1827–1958 – oba zachowane na papierze czerpanym¹⁸. Znajdują się również dokumenty dotyczące córek Konopnickiej – Laury Pytlińskiej i Zofii Mickiewiczowej.

Unikatową kolekcję stanowią adresy hołdownicze, dyplomy honorowe, albumy oraz inne dary, które otrzymała Konopnicka w 1902 r. z okazji jubileuszu 25-lecia pracy literackiej – od różnych towarzystw, instytucji i osób z trzech zaborów, a tak-

¹⁵ Sprawozdanie muzealne GUS za rok 2002 podaje liczbę: 2853 eksponaty wpisane do inwentarzy wg określonych grup, które po rozbiu na jednostki przewyższyły liczbę 3500 muzealiów.

¹⁶ Zgodnie ze stanem inwentarzy na 31 XII 2002 r., księgozbiór Biblioteki Muzeum liczy 10 857 woluminów, w tym: 811 – książki do 1910 r.; 1469 – dzieła Marii Konopnickiej, opracowania życia i twórczości oraz antologie; 579 – kolekcja prof. Eligiusza Kozłowskiego; 7156 – zbiory z różnych dziedzin wiedzy; 222 – czasopisma z XIX i pocz. XX w.; 620 – współczesne czasopisma literackie i humanistyczne.

¹⁷ Na podstawie sprawozdania GUS za rok 2002 r. zbiory specjalne Muzeum liczą 3040 jednostek, w tym: 364 jedn. – rękopisy (pozostała część nie jest jeszcze opracowana); 468 jedn. – fotokopie; 1672 jedn. – mikrofilmy; 196 jedn. – materiały audiowizualne (płyty, kasety wideo, kasety magnetofonowe) oraz ok. 340 jedn. – zdjęcia archiwalne z różnych uroczystości. Ponadto przechowywana jest duża grupa dokumentów nie zinwentaryzowanych (np. plakaty, foldery, katalogi aukcyjne i wydawnicze, zaproszenia oraz druki ulotne).

¹⁸ Pierwszym dzierżawcą Żarnowca był Jan Chrzyciel Rogoyski. W *Pamiętniku* jego syn Jędrzej opisał dzieje rodziny, ale niewiele zawarł informacji, ponieważ drugi tom zaginął. Zob. J. Rogoyski, *Pamiętniki moje*, Warszawa 1972, s. 104.

ze z krajów europejskich oraz z Ameryki¹⁹. Ekspozycje te charakteryzują się dużą wartością poznawczą i artystyczną, wykonane zostały z cennych materiałów, pięknie zdobione i kaligrafowane. Spośród kolekcji jubileuszowej najliczniejszą grupę tworzą adresy hołdownicze, które są przeglądem poetyki słowa oraz różnorodnych form artystycznych, m.in.: Adres od miasta Suwałki (miejsca urodzenia poetki) – na kartonie skóropodobnym, przedstawiający w secesyjnym układzie rozwinięty zwój pergaminu; Adres od Krakowskiego Komitetu Jubileuszowego – posiadający 90 kart z obustronnym nadrukiem „Hołd Maryi Konopnickiej”, na których figuruje 4602 podpisy znanych osób; Adres od Komitetu Lwowskiego – w okładce z jaworowego drewna w stylu zakopiańskim, posiada 22 karty z 2105 podpisami; Adres od Warszawskiego Komitetu Jubileuszowego – na kartonie kredowym tekst wykonany piśmem gotyckim, podpisany przez 12 znanych literatów i intelektualistów (m.in. Henryka Sienkiewicza); Adres od Uniwersytetu Jagiellońskiego – w okładce z granatowego jedwabiu, na papierze czerpanym ze znakiem wodnym; Adres od Uniwersytetu Lwowskiego – na arkuszu sztywnego pergaminu; Adres od uczniów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie – na kartonie z pejzażem wiejskim; Adres od Księgarzy i Wydawców Warszawskich – z widokiem Placu Zamkowego i okładką z papieru skóropodobnego, zdobioną motywem symbolicznym z brązu srebrzonego; Adres od Górnoślązaków z Opola – w tece oprawionej w biały aksamit przepasanej żółtą wstążką, zawiera 30 kart z 1832 podpisami; Adres od sześciu Towarzystw Kobiet Polskich w Berlinie – z ornamentem arabskim i 63 podpisami; Adres od Towarzystw Polskich ze St. Louis w Ameryce Północnej – zwinięty w rulon groszkowanego kartonu, z symboliczną winiętą; Adres od Polskiego Towarzystwa Wzajemnej Pomocy w Brukseli – na papierze prążkowanym ze znakami wodnymi; Adres od kobiet czeskich – w drewnianych okładkach z tłoczonym ornamentem roślinnym oraz z monogramem „MK” wyłożonym 235 szlifowanymi granatami.

Kolejną grupę stanowią dyplomy honorowe przyznawane poetce przez stowarzyszenia, m.in.: Dyplom członka honorowego Koła Literacko-Artystycznego we Lwowie – na kredowym pergaminie z symboliczno-figuralną winiętą, panoramą Lwowa; Dyplom członka honorowego Stowarzyszenia „Czytelnia dla Kobiet” w Krakowie – zwinięty w rulon z 80 podpisami działaczek, w srebrnym futerale zdobionym ornamentem geometrycznym z godłem Polski i Litwy oraz półplastycznym herbem Krakowa; Dyplom członka honorowego Towarzystwa Muzycznego w Kaliszu – na pergaminie z etui ze skóry ciemnobrązowej; Dyplom członka honorowego Związku Polek w Ameryce – posiada laurowy wieniec malowany akwarelą oraz tekst kaligrafowany złotem; Dyplom członka honorowego Związku Narodowego Polski w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej – na ozdobnym blankiecie z kartonu, zawiera cztery rodzaje pisma; Dyplom członka honorowego Ogniska Pol-

¹⁹ W zbiorach Muzeum w Żarnowcu znajduje się ponad 250 eksponatów związanych bezpośrednio z obchodami jubileuszowymi Konopnickiej. Adresy i dyplomy hołdownicze od 1973 r. pozostawały w depozycie, a w 1983 r. zostały przekazane przez Muzeum Narodowe w Krakowie i stały się własnością Muzeum w Żarnowcu.

skiego w Pradze – w drewnianej ramie z dekoracyjnymi wcięciami i ornamentem roślinnym; Dyplom członka honorowego Zarządu Muzeum w Rapperswilu – z widokiem fasady zamku i drukowaną pieczęcią lakową, a na niej trójpolowa tarcza herbowa w koronie z godłem Polski i Litwy.

Natomiast spośród albumów warto wymienić, m.in.: Album od dziatwy polskiej z Warszawy – w oprawie skórzanej, zdobionej srebrem i kością słoniową, zamykany srebrną klamrą, posiada 44 karty z podpisami 658 dzieci; Album od dzieci polskich z Górnego Śląska – oprawiony w żółty aksamit, ozdobiony stylizowanym krzyżem z tabliczką ze skóry białej i brązowej, w środku 122 karty z 613 podpisami dzieci z Zabrze; Album od dzieci z Poznania – okładki obłożone w czerwone płótno, zawiera 27 kart z barwnymi winiętami, na których jest 436 podpisów dzieci uczących się języka polskiego.

Kolekcję z jubileuszu Konopnickiej uzupełniają różne dary, wśród nich wyróżnia się skrzynia intarsjowana, barwnie malowana – z motywem alegorycznym według projektu Wincentego Wodzinowskiego oraz kobiecy strój bronowicki, który znajdował się w tej skrzyni. Wspomniane dary otrzymała poetka od Włodzimierza Tetmajera i Lucjana Rydla – reprezentujących Komitet Włościański w Krakowie.

Muzeum może się również poszczycić największym w Polsce zbiorem obrazów Marii Dułębianskiej (21 obrazów i rysunków – w tym 3 kopie), znakomitej malarki przełomu XIX i XX w., mieszkającej w latach 1903–1910 w dworku wraz z Konopnicką. Z uwagi na biograficzno-literacki charakter Muzeum, w latach 70. utworzono, łączące się z literaturą i epistolografią, dwie kolekcje: medali autorskich z wizerunkami pisarzy i sławnych Polek oraz kałamarzy i przyborów na biurko z XIX i początku XX wieku²⁰. Cenną kolekcję tworzą oryginalne komplety ilustracji do utworów Marii Konopnickiej znanych polskich artystów, jak: Jan Marcin Szancer (*O krasnoludkach i o sierotce Marysi*); Bogdan Zieleniec (*Co słonko widziało i Jak to ze Inem było*); Józef Czerwiński (*Szkolne przygody Pimpusia Sadelko*); Leonia Janecka (*Nowele* oraz *Serce Edmondo Amicisa*, z przekładu Marii Konopnickiej); Zofia Fijałkowska (*Na jagody*); Danuta Imielska (*O Janku Wędrawniczku*); Wanda Burzyńska-Pazdowa (grafiki do *Nowel*) oraz Stanisław Kaczor Batowski (ilustracje do pieśni *Lirnik*, *Noce letnie*, *Pieśń o Stachu* i *Sielanka*).

Do ciekawej kolekcji można zaliczyć płaskorzeźby w drewnie autorstwa Wiktora Śliwy, przedstawiające rozmaite kształty plastyczne orla z różnych okresów historycznych państwa i narodu. Zwracają również uwagę zbiory po prof. Eligiuszu Kozłowskim, wybitnym krakowskim historyku, badaczu powstań narodowych²¹.

²⁰ Obecnie w zbiorach Muzeum w Marii Konopnickiej Żarnowcu figuruje: 247 medali (w tym 150 lanych i 97 bitych) oraz 85 kałamarzy i przyborów na biurko (suszki i przyciski do papieru, nożyki do rozcinania korespondencji, pióra, obsadki, ołówki i tabliczki do zapisywania), które stanowią jedną z większych kolekcji w Polsce.

²¹ Aktualnie Muzeum w Żarnowcu posiada jedną z największych w Polsce kolekcji po prof. Eligiuszu Kozłowskim (1924–1987), nazywanym „ostatnim powstańcem”. Wśród eksponatów nabytych od wdowy Ireny Kozłowskiej, znajdują się: książki (579 wol.) i czasopisma, meble, fotografie, dokumenty osobiste oraz maszynopisy niepublikowanych prac krakowskiego badacza.

Działalność Muzeum

Wystawiennictwo

Ekspozycje stałe. Wystawy stałe mieszczą się w zabytkowym dworku oraz w budynku „Lamusa”. W dworku eksponuje się wnętrza historyczne domu poetki. Publiczności muzealnej udostępnia się sześć pomieszczeń w najstarszej części. Zasadniczą część ekspozycji stanowią pomieszczenia mieszkalne: „Gabinet”, „Sień” i „Jadalnia” urządzone zgodnie z duchem epoki. Natomiast w pozostałych trzech pomieszczeniach: „Spizarnia”, „Pokój Ciemny”, „Dawny Gabinet” znajduje się stała ekspozycja pt. *Kolekcja darów jubileuszowych* – prezentowane są na niej adresy hołdownicze, dyplomy i dary od społeczeństwa i instytucji, które otrzymała Konopnicka z okazji jubileuszu 25-lecia pracy pisarskiej. W podobnym charakterze zaaranżowano cztery pokoje, które udostępnia się poza frekwencją ciągłą: na parterze – „Pokój Kredensowy” i „Kuchnię” oraz na piętrze – „Pokój” i „Pracownię”, w których mieszkała i tworzyła przyjaciółka Konopnickiej – malarka Maria Dulębianka.

Natomiast w budynku „Lamusa”²² urządzona jest stała ekspozycja biograficzno-literacka poświęcona życiu i twórczości Marii Konopnickiej pt. *Poleciały pieśni moje*. Znajdują się na niej oryginalne wydania dzieł poetki z XIX i początku XX w., oraz wydania współczesne. Wystawa ta informuje zwiedzających o wielokierunkowym pisarstwie Marii Konopnickiej, które obejmuje: poezję, utwory dla dzieci, krytykę literacką, nowele oraz działalność przekładową z pięciu języków: angielskiego, niemieckiego, francuskiego (m.in. *Cyrano de Bergerac* – Edmondo Rostanda), włoskiego (*Serce* – Edmondo de Amicisa) i czeskiego. Ekspozycję uzupełniają eksponaty, rękopisy, dokumenty związane z życiem i działalnością Konopnickiej w kraju i za granicą, a także portrety poetki oraz prace do jej utworów – wykonane przez współczesnych polskich plastyków.

Ekspozycje czasowe. Podczas 45-letniej działalności Muzeum w Żarnowcu zorganizowano 78 wystaw czasowych (w tym 8 objazdowych). Do 1990 r. ekspozycje czasowe organizowano w dworku, a następnie w budynku „Lamusa”. Tematyka wystaw związana była głównie z problematyką zbiorów, ale pojawiały się także ekspozycje z różnorodnych dziedzin, wykraczające poza ramy działalności Muzeum. Spośród wszystkich wystaw do znaczących można zaliczyć następujące: „Maria Konopnicka w malarstwie i rzeźbie” (1969) – zaprezentowano na niej obrazy Marii Dulębianki oraz wypożyczone prace współczesne malarki Hanny Chromińskiej i rzeźby Stanisława Sikory; „Ilustracje do książek Marii Konopnickiej” (w latach 1970–1972) – zgromadzono na niej oryginały prac w postaci kompletów tematycznych, wielokrotnie publikowane w książkowych edycjach utworów poetki, takich artystów, jak: Jan Marcin Szancer, Józef Czerwiński, Zofia Fijałkowska, Leonia Janecka i Bogdan Zieleniec; „Ilustracje Jana Marcina Szancera do baśni *O kra-*

²² Budynek „Lamusa”, wybudowany w latach 1985–1991 r. na fundamentach dawnego spichlerza dworskiego, mieści na piętrze – administrację, pracownię, bibliotekę i magazyny zbiorów oraz na parterze – sale wystawowe.

snoludkach i o sierotce Marysi” (1974) – wystawa cieszyła się bardzo dużym zainteresowaniem, odwiedziło ją 10 360 osób; „Konopnicka w grafice Jana Marcina Szancera” (1983) – ekspozycja objazdowa, która uzyskała znaczną popularność – odwiedziła, m.in.: Krosno, Nowy Sącz, Rabkę, Lubaczów, Brzozów oraz Berlin; „Powstanie styczniowe w twórczości Grottgera i Konopnickiej” (1983); „Pozyskane i przyjęte do ochrony” (1984) – prezentowano nowe nabytki; „Obrazy Marii Dulębianki” (1985) – ekspozycja ta zapoczątkowała cykl wystaw objętych wspólnym tytułem „Ludzie znani i Żarnowiec” (kontynuowane są do dzisiaj), a współtworzyły ją prace ze zbiorów muzeów narodowych: Warszawy, Krakowa, Wrocławia i Gdańska oraz Muzeum Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie²³; „Z dziejów Orła Polskiego” (1987/88) – zgromadzono na niej rozmaite kształty plastyczne orła z różnych okresów historycznych Państwa i Narodu; „Laura Pytlińska – artystka dramatyczna i Żarnowca entuzjastka” (1992)²⁴, „Malarstwo i grafika Stanisława Kochanka” (1994); „Ilustracje do trylogii Henryka Sienkiewicza” (1996), „Rzeźby i medale Anny Krzymańskiej” (1997)²⁵; „Józef Wiśniowski – poeta i dramaturg” (1997/98); Eligiusz Kozłowski – badacz powstań narodowych” (1998)²⁶; „Sztuka ludów pozaeuropejskich” (1999)²⁷; „Stanisław Witkoś – etnograf i regionalista” (1999); „Bramy duszy” (1999/2000) – Żaneta Groborz-Mazanek zaprezentowała swoje grafiki-fantazje, portrety anielskie, wiersze oraz inwentaryzacyjno-dokumentacyjne opracowanie dotyczące kapliczek gminy Tarnowiec (k. Jasła)²⁸; „Świat poezji Bronisławy Betlej” (2000)²⁹; „Między warsztatem, a wyobraźnią” (2001) – pokazano kom-

²³ Pierwsza wystawa obrazów Marii Dulębianki (1858–1919) miała miejsce we Lwowie w 1919 r. i obejmowała 57. obrazów znajdujących się wtedy u osób prywatnych w tym mieście. Druga wystawa (pierwsza w Muzeum) urządzona została w 1985 r. w Żarnowcu w 65. rocznicę śmierci malarki i obejmowała 19 prac (na 21) znajdujących się w muzeach naszego kraju. Natomiast trzecią (drugą w Muzeum) prezentację dorobku Dulębianki przygotowano w 1989 r. z okazji 70-lecia zgonu malarki, wyeksponowano 9 obrazów wypożyczonych od prywatnych właścicieli.

²⁴ Była to trzecia wystawa z cyklu „Ludzie znani i Żarnowiec”, na której pokazano ekspozycje ze zbiorów Muzeum w Żarnowcu, Muzeum Narodowego z Warszawy, Muzeum Historycznego miasta Krakowa oraz z Muzeum Teatralnego z Warszawy.

²⁵ Wystawa zaowocowała zakupieniem od artystki poznańskiej trzech medali z wizerunkiem Marii Konopnickiej.

²⁶ Dzięki tej ekspozycji uzupełniono znacznie kolekcję po wybitnym historyku krakowskim.

²⁷ Zaprezentowane na wystawie zbiory pochodziły z 23 egzotycznych krajów oraz z czterech kontynentów: Afryki, Ameryki Południowej, Azji i Oceanii. Stanowiły one część kolekcji Alfreda Sepiolo, dyrektora Muzeum Regionalnego w Jasle. Była to pierwsza ekspozycja z cyklu „Spotkania z egzotyką”, która cieszyła się bardzo dużym zainteresowaniem, wzrosła także frekwencja zwiedzających indywidualnie (w okresie od 30 VII do 30 IX 1999 r. odwiedziło ją ok. 3000 osób). Nowością było użycie do oprowadzania po wystawie filmu wideo z komentarzem samego kolekcjonera.

²⁸ Prezentowane na wystawie materiały autorka opublikowała w książce: Ż. Groborz-Mazanek, *Kapliczki, krzyże i figury przydrożne gminy Tarnowiec (powiat jasielski)*, Kraków 2002, 120 s.

²⁹ Na wystawie, która czynna była od 15 II do 15 IV 2000 r., przedstawiono 40-letni dorobek literacki poetki (zob. przypis 55).

pozycje tkackie Anny Kobak-Pisowackiej³⁰; „Portrety – rzeźba w drewnie” (2001) – wyeksponowano rzeźby i płaskorzeźby, głównie o tematyce sakralnej, Krzysztofa Śliwki; „Z podróży” (2002) – zaprezentowano pastele Pawła Kotowicza³¹.

Nowością wystawienniczą są również ekspozycje najlepszych prac z konkursów plastycznych dla szkół podstawowych, gimnazjów i ośrodków wychowania pozaszkolnego pt. „Ilustracja do utworu Marii Konopnickiej” (1998–2002)³².

Działalność naukowo-badawcza i wydawnicza

Sesje naukowe i popularnonaukowe. W zakresie tej działalności Muzeum zorganizowało 24 sesje naukowe (w tym sesje popularnonaukowe oraz sympozja). Pierwsza sesja odbyła się z okazji otwarcia dworku 15 września 1960 r., przedstawiono na niej perspektywy rozwoju nowej placówki³³. Zasadniczy element sesji stanowiła analiza twórczości Konopnickiej, publiczność mogła także wysłuchać przemówienia prezesa Towarzystwa im. Marii Konopnickiej w Warszawie Stanisława Szwalbe.

Spośród pozostałych spotkań naukowych warto zwrócić uwagę na następujące sesje: „Zanim powstała Rota”³⁴; „Żywotne inspiracje Marii Konopnickiej w twórczości dla dzieci”³⁵; „W świecie Elizy Orzeszkowej”³⁶; „Paulini Starowiejscy, gospodarze Żarnowca i Długiego w XVIII wieku”³⁷; „W czterdziestolecie działalności

³⁰ Artystka pochodząca z Krosna, zginęła tragicznie na wiosnę 2003 r. w pobliskim Zręcinie (w miejscu zamieszkania). Posiadała duży dorobek artystyczny, swoje prace prezentowała na 30 wystawach indywidualnych oraz na ponad 40 zbiorowych w kraju i za granicą, kilkakrotnie była wyróżniana i nagradzana.

³¹ P. Kotowicz (ur. 1968 r.), absolwent PLSP w Nowym Wiśniczu i ASP w Krakowie. Uprawia malarstwo sztalugowe i pastelowe oraz grafikę warsztatową. Wziął udział w ponad 50 wystawach zbiorowych i międzynarodowych w kraju i za granicą, m.in. w: Niemczech, Francji, Holandii, USA, Japonii, Macedonii, Bułgarii, Słowacji i Grecji. Był wielokrotnie nagradzany i wyróżniany.

³² Konkurs plastyczny organizowany jest od 1998 r. w ramach cyklu Spotkania z Twórczością Marii Konopnickiej.

³³ Ze względu na małe wówczas przystosowanie Muzeum, uroczystości przeniesiono do Łańcuta.

³⁴ Sesja odbyła się 17 IX 1977 r. Referaty wygłosili: mgr Justyna Leo z Warszawy, dr Stanisław Fita z Lublina, mgr Zdzisław Łopatkiewicz – dyrektor Muzeum w Żarnowcu.

³⁵ Sesję zorganizowano w 1979 r. z okazji Międzynarodowego Roku Dziecka. Referaty wygłosili: mgr Franciszek Kraus z Krosna, dr Bogusław Żurkowski z Opola, dr Zofia Brzuchowska z Rzeszowa, Halina Cieślińska-Brzeska – artystka z Krakowa.

³⁶ Konferencja odbyła się w dniach 18–20 V 1988 r., jej współorganizatorami były Instytut Filologii Polskiej i Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej (obecnie Akademii Pedagogicznej) w Krakowie oraz Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Krośnie. Wygłoszono 20 referatów reprezentowanych przez autorów z 9 ośrodków: Uniwersytety – Jagielloński, Warszawski, Gdański, Śląski, Państwowy Uniwersytet w Grodnie; Wyższe Szkoły Pedagogiczne – w Krakowie i Kielcach; Instytut Słowianoznawstwa Polskiej Akademii Nauk w Warszawie oraz Muzeum Marii Konopnickiej w Żarnowcu. Pokłosem sesji był tom studiów: *W świecie Elizy Orzeszkowej*, pod red. H. Bursztyńskiej, Kraków 1990, 319 s.

³⁷ Podczas sesji zorganizowanej 19 IV 1996 r. referaty wygłosili: o. prof. dr hab. Janusz Zbudniewek, mgr Zdzisław Łopatkiewicz – dyrektor Muzeum w Żarnowcu, mgr Tadeusz Łopatkiewicz. Referaty opublikowano w tomie: *Studia Claromontana*; t. 16; Jasna Góra Wydawnictwo oo. Paulinów 1996, 429 s.

Muzeum". Zwracają również uwagę rocznicowe sesje i sympozja dotyczące naszych wieszczów narodowych: „W 200. rocznicę urodzin Adama Mickiewicza”³⁸; „Wokół rocznic Juliusza Słowackiego”³⁹ oraz „Rocznice literackie”⁴⁰.

Najbardziej imponującym przedsięwzięciem naukowym w historii Muzeum była ogólnopolska sesja naukowa pt. „Miejsca Konopnickiej. Przeżycia – pejzaż – pamięć”, którą zorganizowano z okazji 90. rocznicy śmierci poetki (8 X 1910) oraz 40-lecia otwarcia Muzeum w Żarnowcu (15 IX 1960). W konferencji udział wzięli najwybitniejsi badacze twórczości poetki z 9 ośrodków akademickich z: Krakowa (Akademia Pedagogiczna), Cieszyna (Filia Uniwersytetu Śląskiego), Warszawy (Uniwersytet Warszawski, Instytut Badań Literackich, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego), Łodzi (Uniwersytet Łódzki), Katowic (Uniwersytet Śląski), Torunia (Uniwersytet Mikołaja Kopernika), Białegostoku (Uniwersytet w Białymstoku) oraz przedstawiciele muzeów Marii Konopnickiej z Suwałk i z Żarnowca (dyrektor Muzeum Paweł Bukowski wygłosił referat: „Z działalności Muzeum Marii Konopnickiej w Żarnowcu”). Podczas sesji przedstawiono 20 referatów. Gośćmi honorowymi konferencji byli: prawnuk Marii Konopnickiej Jan Bielecki z córką Ewą⁴¹ z Warszawy oraz prof. Józef Zbigniew Bialek z Akademii Pedagogicznej w Krakowie, specjalista literatury dziecięco-młodzieżowej, autor znaczących opracowań dotyczących m.in. twórczości Marii Konopnickiej. Sesję zorganizowano wspólnie z Wydziałem Humanistycznym Akademii Pedagogicznej w Krakowie oraz z Zarządem Koła Towarzystwa im. Marii Konopnickiej prężnie działającym przy tej uczelni⁴².

Najważniejsze wydawnictwa. Muzeum w Żarnowcu z działalności naukowo-badawczej opublikowało kilka wydawnictw propagujących wiedzę o instytucji i zbiorach. Do znaczących opracowań należą: *Dworek Marii Konopnickiej w Żarnowcu. Historia i terażniejszość – przewodnik*⁴³; *Trzy mowy miane w Żarnowcu w 1903 roku*⁴⁴ – książka zawiera mowy, które wygłosiła Maria Konopnicka podczas

³⁸ Sesja odbyła się 24 VI 1998 r., referaty wygłosili naukowcy z Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie: prof. dr hab. Czesław Klak, prof. dr hab. Józef Nowakowski oraz mgr Zdzisław Łopatkiewicz.

³⁹ Sympozjum zorganizowano 14 XII 1999 r., wspólnie z Akademią Pedagogiczną w Krakowie, z okazji 150. rocznicy śmierci Juliusza Słowackiego (1809–1849). Referaty przedstawili: dr Bożena Pietrzyk i dr Michał Zięba oraz mgr Paweł Bukowski – dyrektor Muzeum w Żarnowcu.

⁴⁰ Zorganizowane z II Liceum Ogólnokształcącym w Jasle sympozjum, odbyło się 6 IV 2001 r. Wygłoszono na nim 4 referaty, m.in.: dr Waleria Ćwik z II LO oraz mgr Paweł Bukowski. Wszystkie referaty zostały opublikowane przez Muzeum w Żarnowcu (zob. przypis 46).

⁴¹ Ewa Zarzycka z Bieleckich – praprawnuczka poetki, zmarła na wiosnę 2001 r. po ciężkiej chorobie w wieku 43 lat.

⁴² Konferencja odbyła się dniami 22–24 IX 2000 r. Owocem sesji jest publikacja: *Miejsca Konopnickiej. Przeżycia – pejzaż – pamięć*, pod red. T. Budrewicza i M. Zięby, Kraków 2002, 266 s. Książkę recenzowali wybitni literaturoznawcy prof. prof. Stanisław Uliasz i Andrzej Z. Makowiecki.

⁴³ W. Dubis, Z. Łopatkiewicz, *Dworek Marii Konopnickiej...*, 43 s.

⁴⁴ *Trzy mowy miane w Żarnowcu w 1903 roku*, opracowanie i wstęp Z. Łopatkiewicz, Żarnowiec 1996, 24 s. W książce przedrukowano tekst mów z artykułu pt. *Gody pieśni*, które wcześniej opublikowane zostały w „Kurierze Lwowskim” 1903, nr 252, s.1–2.

jej powitania w Żarnowcu 8 września 1903 r. – pozycja uzyskała nominację do nagrody w 37. Konkursie Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek na najpiękniejszą książkę roku 1996; *Z Lendaku i Maniów. Chłopskie listy z końca XIX wieku*⁴⁵ – publikacja zdobyła I miejsce w XIV Konkursie im. Franciszka Kotuli za wybitne osiągnięcia twórcze w dziedzinie badań nad kulturą Polski południowo-wschodniej, Rzeszów 1998; *Rocznice literackie. Materiały z sympozjum*⁴⁶. Wydano również *Informator o Muzeum*⁴⁷, kilkanaście katalogów i przewodników po wystawach czasowych, a także opublikowano szereg artykułów w wydawnictwach naukowych oraz w czasopismach ogólnopolskich i regionalnych.

Formy kulturalne i edukacyjne

Koncerty i wieczory poetycko-muzyczne. Spotkania kulturalne w postaci koncertów zapoczątkowano w 1987 roku⁴⁸. Upowszechnianie muzyki poprzez uroczyste koncerty są formą sprawdzoną, cieszącą się dużym zainteresowaniem publiczności. Koncertami uświetnia się ważne rocznice związane z Marią Konopnicką oraz z wydarzeniami narodowymi. Do Muzeum zapraszani są znani i wybitni artyści z różnych stron Polski, a także młodzi wykonawcy z ambitnym programem artystycznym. Aktualnie w Muzeum do końca 2002 r. odbyło się już 79 koncertów oraz 12 wieczorów poetycko-muzycznych. Natomiast od 1998 r. rozszerzono formułę koncertów, wprowadzając wieczory poetycko-muzyczne. Do końca 2001 r. odbyło się 10 takich imprez. Spośród bogatego zestawienia wspomnianych form kulturalnych warto wymienić następujące imprezy, m.in.: „Najpiękniejsze miniatury świata” – recital fletowo-fortepianowy⁴⁹; „Adam Mickiewicz w pieśni”⁵⁰; koncert i recytacja wierszy z okazji „90. rocznicy pierwodruku *Roty*”⁵¹; „Najpiękniejsze włoskie pieśni”; „60. Jubileuszowy koncert” – zorganizowany w ramach obchodów Międzyna-

⁴⁵ T. Łopatkiewicz, *Z Lendaku i Maniów. Chłopskie listy z końca XIX wieku*, Żarnowiec 1997, 277 s.

⁴⁶ *Rocznice literackie. Materiały z sympozjum. Żarnowiec, 6 kwietnia 2001 r.*, oprac. red. i wstęp P. Bukowski, Żarnowiec 2001, 43 s.

⁴⁷ *Muzeum Marii Konopnickiej. Informator*, oprac. i tekst P. Bukowski, Żarnowiec 2000, 6 s.

⁴⁸ Inauguracyjny koncert odbył się 16 V 1987 r. w wykonaniu Krośnieńskiego Zespołu Kameralnego.

⁴⁹ Impreza odbyła się 10 IX 1998 r. z okazji 95. rocznicy przyjazdu Konopnickiej do Żarnowca w wykonaniu sławnych artystów z Tarnowa: Teresy Kaban – fortepian i Henryka Błażeja – flet oraz ks. Zbigniewa Jana Czuchry MS – recytacja wierszy (zob. przypis 56).

⁵⁰ Koncert i recytację wierszy Adama Mickiewicza zorganizowano 3 X 1998 r. z okazji 200. rocznicy urodzin poety. Wystąpili znani artyści, absolwenci AM w Krakowie: Klaudia Cieślak – sopran, Barbara Penderecka – fortepian, Jacek Ozimkowski – bas, Marek Wiatr – tenor oraz aktor krakowskiej PWST Zygmunt Józefczak – recytacja.

⁵¹ Okazją do zorganizowania koncertu 19 XI 1998 r. była również 80. rocznica Odzyskania Niepodległości. Wystąpili artyści AM w Katowicach: Ewa Kornas – sopran, Agata Kobierska – mezzosopran, Michalina Growiec – sopran, Adam Szerszeń – baryton, Grzegorz Biegas – fortepian oraz aktor Teatru Śląskiego w Katowicach Artur Świąs – recytacja.

rodowego Roku Chopinowskiego w wykonaniu Tria fortepianowego ARTEMUS z Krakowa⁵²; „Z muzyką przez wieki”⁵³.

Spotkania autorskie i promocje książek. Omawiany zakres działalności Muzeum rozpowszechniony został dopiero w 1998 r. Wcześniej odbyło się zaledwie kilka spotkań, głównie z artystami, na których koncentrowano się na prezentacji ich dorobku twórczego podczas otwarcia wystaw czasowych. Natomiast współcześnie rozszerzono formułę spotkań autorskich, organizując promocje książek. Ten nowy cykl imprez od początku cieszył się dużym zainteresowaniem publiczności, dlatego w latach 1998–2002 odbyło się aż 16 spotkań autorskich (w tym 6 promocji książek). Do udziału w spotkaniach zapraszani byli znani pisarze i artyści z kraju i regionu, m.in.: Zbigniew Świąch z Krakowa⁵⁴, Bronisława Betlej z Jedlicza⁵⁵, ks. Zbigniew Jan Czuchra MS – poeta pochodzący z Krosna⁵⁶, Marian Hubert Terlecki z Krosna⁵⁷, Franciszek Mojak z Jedlicza⁵⁸, Ryszard Ziemia z Rzeszowa⁵⁹, Krzysztof

⁵² Uroczysty koncert odbył się 11 V 1999 r. w wykonaniu artystów, absolwentów krakowskiej AM: Danuta Mroczek-Szlezter – fortepian, Marcin Bielawski – wiolonczela i Mieczysław Szlezter – skrzypce.

⁵³ Koncert kameralny odbył się 23 III 2002 r. w wykonaniu uznanych artystów krakowskiej AM: Teresa Piech – skrzypce, Paweł Krauzowicz – klarnet, Beata Tomkiewicz – fortepian oraz uczennica ZPSM w Krakowie Weronika Mokrzycka – skrzypce.

⁵⁴ Z. Świąch – znany, krakowski dziennikarz, eseista, autor bestsellerowych opowieści królewskowawelskich. Najbardziej znany cykl pisarza pt. *Klątwy, mikroby i uczeni*. W Muzeum odbyły się dwa spotkania i promocje jego książek – w roku 1998 i 2001 (zob. przypis 71).

⁵⁵ B. Betlej, mieszka w Jedliczu, jest autorką 26 tomików poezji, związanych szczególnie z rodzinnymi stronami Podkarpacia. Poetka posiada ogromny dorobek pisarski, była wielokrotnie nagradzana i wyróżniana. W 1993/1994 otrzymała tytuł Kobiety Roku w „Literaturze na Świecie”, a w 1995 r. honorowy tytuł Indywidualności Roku województwa krośnieńskiego oraz Nagrodę Literacką Złote Pióro. W roku 1997 otrzymała Złoty Krzyż Zasługi od Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Posiada legitymację FIBA, co jest wielkim zaszczytem (zob. przypis 29).

⁵⁶ Ks. Z.J. Czuchra MS, pochodzi z Krosna, m.in. był proboszczem parafii pw. św. Bartłomieja w Dębowcu (aktualnie przebywa w zakonie misjonarzy saletynów w Rzeszowie), założyciel i redaktor czasopisma „Głos św. Bartłomieja” (ukazuje się od 1995 r. do dzisiaj), pisze również do różnych czasopism lokalnych i ogólnopolskich. Jego dużym sukcesem jest m.in. reaktywowanie w 1999 r. (po likwidacji w 1939 r.) Gwardii Dębowieckiej, założonej w roku 1772 przez uczestników konfederacji barskiej. W Muzeum w Żarnowcu miał kilka spotkań autorskich i wieczorów poetycko-muzycznych oraz promocję książki (Ks. Z.J. Czuchra MS, *Poezje wybrane*, Krosno 1996, 56 s.). Od 1999 r. z jego udziałem realizowany był cykl pt. „Wieczory poetycko-muzyczne kolęd i pastorałek”, ponadto corocznie zasiadał w jury podczas finałów konkursu recytatorskiego, organizowanego w ramach cyklu „Spotkania z Twórczością Marii Konopnickiej”.

⁵⁷ M.H. Terlecki, *Udział Podkarpacia w Powstaniu Styczniowym*, Krosno 1997, 159 s. Promocja książki krośnieńskiego regionalisty odbyła się 9 VII 1998 r.

⁵⁸ Spotkanie zorganizowano 6 XI 1999 r. wspólnie ze Światowym Związkiem Żołnierzy AK Koło w Jedliczu. Promowaną książkę (F. Mojak, *Placówka AK Jedlicze. Jaśmin-Jaga*, Jedlicze 1999, 154 s.) autor wydał z okazji 60. rocznicy powstania polskiego państwa podziemnego oraz 55. rocznicy „Akcji Burza”.

⁵⁹ R Ziemia, artysta książki, posiada duży dorobek w zakresie opraw artystycznych, m.in. jest twórcą najmniejszej książki na świecie (o rozmiarach 0,5x0,5 mm), w której umieścił alfabet chiński. Dla potrzeb ekspozycyjnych Muzeum w Żarnowcu artysta opracował również dwa komplety poezji Marii Konop-

Śliwka – artysta rzeźbiarz z Rymanowa Zdroju, Anna Kobak-Pisowacka – artystka tkactwa ze Zręcina (k. Krosna) oraz z artystami malarzami: Dariuszem Orzechowskim z Kielc, Markiem Wiatrem z Jedlicza, Żanetą Groborz-Mazanek z Krakowa i Pawłem Kotowiczem z Krakowa.

Konkursy z cyklu Spotkania z Twórczością Marii Konopnickiej. W ramach edukacji dzieci i młodzieży oraz współpracy ze szkołami i placówkami wychowania pozaszkolnego od 1998 r. zapoczątkowano konkursy o nazwie Spotkania z Twórczością Marii Konopnickiej⁶⁰. W ramach tego cyklu Muzeum w Żarnowcu realizuje dwa konkursy: plastyczny – o randze międzynarodowej oraz recytatorski – o zasięgu regionalnym, wszystkie w trzech kategoriach wiekowych dla klas: 1–3 i 4–6 szkół podstawowych oraz klas 1–3 gimnazjum. Pomysł organizowania dwóch różnych konkursów narodził się dlatego, ponieważ w dworku zamieszkiwały dwie przyjaciółki: Konopnicka – poetka i pisarka oraz Maria Dulębianka – malarka.

Konkurs plastyczny. Muzeum zorganizowało już cztery edycje konkursu plastycznego, wszystkie pt. „Ilustracja do utworu Marii Konopnickiej”. Celem konkursu jest rozwijanie zdolności plastycznych dzieci i młodzieży oraz rozbudzanie zainteresowania twórczością Marii Konopnickiej. Pierwsza edycja o zasięgu regionalnym (województwo krośnieńskie i rzeszowskie) odbyła się na przełomie września i października 1998 r. W konkursie udział wzięli także uczniowie z kilku kół plastycznych działających przy domach kultury, a nadesłano wówczas prawie 1200 prac, z których nagrodzono 35. Następny konkurs zorganizowano w 2000 r. w nowym podziale administracyjnym kraju (województwo podkarpackie i małopolskie), na który wpłynęło 1031 ilustracji ze 124 ośrodków: szkół podstawowych, gimnazjów, młodzieżowych domów kultury, gminnych ośrodków kultury oraz ze specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, dla których utworzono odrębną kategorię. Kolejna edycja konkursu odbyła się w 2001 r. już o randze ogólnopolskiej, a nadesłano na nią 457 prac z 58 szkół i ośrodków kultury z całej Polski. W trzeciej edycji zmieniono regulamin (liczba nadsyłanych prac została ograniczona), co wpłynęło na jakość rysunków oraz ułatwiło pracę komisji konkursowej.

W związku z tym, że zainteresowanie konkursem ciągle wzrastało, postanowiono czwartą edycję przeprowadzić o zasięgu międzynarodowym oraz rozszerzyć jego formułę o kategorię małych form plastycznych. Młodzi artyści, poza wykonanymi w dowolnych technikach malarskich ilustracjami (rysunek, grafika, kolaż itp.), mogli przedstawiać także prace płaskościenne i przestrzenne (lalki, kukiełki, pacynki, płaskorzeźby, rzeźby itp.). Ponadto wprowadzono oddzielną kategorię dla ośrodków wychowania pozaszkolnego. Popularność konkursu przeszła najśmielsze oczekiwa-

nickiej – umieszczone w ozdobnych futerałach, okładki wykonane ze skóry cielęcej i przyozdobione 16-karatowym złotem.

⁶⁰ Nazwy oraz formuły konkursów zostały wymyślone, opracowane i wprowadzone przez dyrektora Muzeum w Żarnowcu – Pawła Bukowskiego. Wszystkie edycje konkursów odbywały się pod patronatem: ministra edukacji narodowej i sportu, wicemarszałka Sejmu RP, marszałka województwa podkarpackiego, starosty powiatu krośnieńskiego

nia, wpłynęła rekordowa liczba 4008 prac z 308 placówek z najmniejszych zakątków Polski – w tym ponad 60 nadesłały dzieci polskie z Ukrainy i Litwy. W związku z tym przyznano blisko 90 nagród i wyróżnień. Do tak wielkiej popularności konkursu w 2002 r., przyczyniły się obchody 160. rocznicy urodzin Konopnickiej oraz szerokie rozpropagowanie imprezy (m.in. przy współpracy z kuratoriami) w szkołach, a także w mediach oraz w Internecie.

Po zakończeniu wszystkich edycji konkursu, najlepsze prace prezentowano na wystawach czasowych w Muzeum w Żarnowcu⁶¹. Dominowały w nich ilustracje wykonane do znanych utworów Konopnickiej, jak: *O krasnoludkach i o sierotce Marysi*, *Na jagody*, *O Janku Wędrowniczku*, *Szkolne przygody Pimpusia Sadelko*, *Co słonko widziało*, *Dym*. Prace konkursowe są dowodem, że twórczość Marii Konopnickiej jest wciąż żywa wśród dzieci i młodzieży oraz inspiruje i pobudza ich plastyczną wyobraźnię. Ważnym czynnikiem konkursów jest również aspekt dostarczania pedagogom-plastykom tematów do realizowania własnych zadań artystycznych do nauczania sztuki w programach szkolnych. Do prac w komisjach konkursowych zapraszano znanych artystów i nauczycieli plastyki, posiadających dorobek twórczy i wystawienniczy.

Konkurs recytatorski. W Muzeum w Żarnowcu, jako instytucji o charakterze biograficzno-literackim, postanowiono również wprowadzić konkurs recytatorski. Głównym celem tej formy edukacyjnej jest upowszechnianie kultury żywego słowa, rozbudzanie zainteresowania twórczością Marii Konopnickiej, poszerzanie wiedzy literackiej spoza kanonu lektur szkolnych oraz rozwijanie zdolności aktorskich dzieci i młodzieży. Odbyły się cztery edycje konkursu o randze wojewódzkiej, poprzedzone eliminacjami szkolnymi, gminnymi i powiatowymi. Wszystkie edycje odbyły się przy współudziale placówek wychowania pozaszkolnego z różnych rejonów województwa, które przeprowadzały eliminacje gminne i rejonowo-powiatowe: Miejskie i Gminne Ośrodki Kultury; Młodzieżowe Domy Kultury – w Jaśle, Przemysłu i Sanoku; Ogniska Pracy Pozaszkolnej – w Korczynie i Lesku oraz Zespół Placówek Oświatowo-Wychowawczych w Łańcucie. Finał pierwszej edycji 26 października 1998 r. zgromadził 48 uczniów, wyłonionych spośród 380 uczestników eliminacji z blisko 70 szkół podstawowych województwa krośnieńskiego. Jak się okazało, również konkurs recytatorski szybko uzyskał dużą popularność i renomę oraz wszedł na stałe do kalendarza wojewódzkich imprez kulturalnych. Dlatego liczba uczestników z roku na rok ciągle wzrastała: w drugiej edycji w 1999 r. we wszystkich eliminacjach uczestniczyło blisko 1000 uczniów, a kolejny konkurs w 2000 r. – zgromadził blisko 1500 recytatorów twórczości poetki. W związku z olbrzymim zainteresowaniem, czwartą edycję konkursu w 2001 r. rozszerzono o nową formułę, wprowadzając do repertuaru inscenizację jako oddzielną kategorię.

⁶¹ W 2002 r. najlepsze prace konkursowe ze wszystkich trzech edycji prezentowano na wystawach czasowych zorganizowanych w ośrodkach kultury na Słowacji – w Svidniku i w Stropkovie. Ekspozycje były również inspiracją do przeczytania przez słowackie dzieci tłumaczeń na ich język znanych utworów Konopnickiej.

Urozmaicenie to wpłynęło jeszcze bardziej na popularność imprezy, w której wzięło udział ponad 2000 uczniów szkół podstawowych i gimnazjów z siedmiu powiatów: bieszczadzkiego, brzozowskiego, jasielskiego, krośnieńskiego, łańcuckiego, przemyskiego i sanockiego (w finale wystąpiło 30 recytatorów oraz zaprezentowano 11 inscenizacji – razem ponad 70 osób). We wszystkich finałowych edycjach w komisjach konkursowych zasiadali znani aktorzy scen krakowskich i rzeszowskich, instruktorzy teatralni oraz fachowcy.

Inne formy edukacyjne i kulturalne

Muzeum stosuje różnorodne formy propagujące wiedzę o zbiorach i Konopnickiej, poprzez: prelekcje, odczyty i pogadanki⁶², prowadzenie lekcji muzealnych oraz udział dyrekcji w nadaniu imienia poetki szkołom w Polsce.

Do ważnych inicjatyw Muzeum należy również zorganizowanie w Żarnowcu Ogólnopolskiego Zjazdu Delegatów Szkół im. Marii Konopnickiej z okazji 80. rocznicy przekazania poetce daru narodowego (1983). W programie zjazdu znalazły się: montaż słowno-muzyczny *Co słońko widziało* w wykonaniu młodzieży ze szkoły podstawowej z Żarnowca, recytacje przygotowane przez inne szkoły, odsłonięcie tablicy na frontonie budynku szkoły, złożenie kwiatów na grobach córek Marii Konopnickiej, prelekcja oraz otwarcie wystawy *Konopnicka w grafice Danuty Imielskiej*⁶³. Natomiast w 2002 roku odbyły się w Muzeum dwie imprezy, które również przejdą do historii placówki. Dużym wydarzeniem był przyjazd do Żarnowca Ryszarda Kaczorowskiego (zob. przypis 76), byłego prezydenta Rzeczypospolitej na uchodźstwie, który uczestniczył w imprezie kulturalnej przygotowanej z okazji Święta 3 Maja. Niekonwencjonalną imprezą, zorganizowaną po raz pierwszy w historii Muzeum w Alei Kasztanowej zabytkowego parku, było widowisko teatralne pt. *Miłośnik życia* w wykonaniu młodzieżowego Teatru „Wojeteth” z Bytomia.

Rodzaj działalności	Liczba ogółem	Rodzaj zbiorów	Liczba ogółem
wystawy czasowe	78(8)	eksponaty	2853
sesje naukowe i popularnonaukowe	24	księgozbiór	10 015

⁶² W każdym roku wygłaszanych jest przez dyrektora Muzeum średnio po kilkanaście odczytów i prelekcji w różnych szkołach i ośrodkach kultury. Przykładowo w dniach od 15 do 18 II 2000 r. z okazji przypadającej 90. rocznicy śmierci Marii Konopnickiej dyrektor Muzeum w Żarnowcu – Paweł Bukowski zaproszony został do Tarnowa, przez Impresariat INTER-ART, w celu szerzenia wiedzy o życiu i twórczości Konopnickiej wśród młodzieży szkolnej. Wygłosił kilkanaście prelekcji dla uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i średnich w: Tarnowie i okolicznych gminach, Brzesku i Dębicy. Ogółem we wszystkich spotkaniach wzięło udział ponad 1150 młodych osób. Podczas prelekcji prezentowano również na sprzęcie wideo dwa filmy o Muzeum w Żarnowcu, które wcześniej emitowane były w TV Polonia: *Maria Dułębiana w żarnowieckim dworku* oraz *Dar Narodu – Żarnowiec* (zob. przypis 67).

⁶³ P. Bukowski, *Z działalności Muzeum...*, s. 242.

koncerty	79 (12)	czasopisma	842
spotkania autorskie	21 (6)	zbiory specjalne	3040
konkursy plastyczne	5	w tym	rękopisy 364
konkursy recytatorskie	4		mikrofilmy 1672

Tabela 1. Działalność i zbiory Muzeum w Żarnowcu (wg stanu na 31 grudnia 2002)

Liczby podane w nawiasach oznaczają: przy wystawach czasowych – ekspozycje objazdowe, przy koncertach – wieczory poetycko-muzyczne, przy spotkaniach autorskich – promocje książek

Współpraca Muzeum oraz działalność promocyjna

Muzeum współpracuje z wieloma znaczącymi osobami oraz ośrodkami: muzeami, instytucjami naukowymi, stowarzyszeniami, szkołami im. Marii Konopnickiej – działającymi w Polsce oraz za granicą (USA, Słowacja, Ukraina, Francja, Niemcy). Utrzymuje również stały kontakt z prawnukami poetki: Joanną Modrzejewską z Łodzi i Janem Bieleckim z Warszawy. Do cennych kontaktów zagranicznych zalicza się stałą współpracę ze Związkiem Polek w Ameryce, którego honorową członkinią była Konopnicka. Dyrektor Muzeum, jako wiceprzewodniczący, działa aktywnie w Zarządzie Głównym Towarzystwa im. Marii Konopnickiej w Warszawie.

Jedną z form działalności reklamowej są wydawnictwa informacyjne promujące Muzeum, jak: książki, foldery, przewodniki po wystawach czasowych, karty pocztowe, grafiki, zakładki do książek, ulotki reklamowe oraz pamiątkowe gadzety. W ostatnim okresie z inicjatywy Muzeum ukazało się wiele książek, albumów, artykułów w prasie, wydawnictw reklamowych, audycji radiowych, filmów o Konopnickiej i Muzeum oraz bajek muzycznych na kasetach magnetofonowych (nagranych na podstawie adaptacji znanych utworów pisarki), ukazał się także znaczek pocztowy z wizerunkiem poetki – wykonany przez sławnych artystów⁶⁴. Dzięki temu wzrasta popularność poetki, o czym świadczy liczba przybywających rocznie szkół im. Marii Konopnickiej (obecnie jest ich ponad 400 – szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły średnie, przedszkola i drużyny harcerskie). Jest również wiele ulic, tablic oraz pomników poświęconych pisarce w Polsce oraz za granicą. Powstaje coraz więcej prac naukowych i dyplomowych o Konopnickiej oraz o Muzeum w Żarnowcu. Rok szkolny 2002/03 ogłoszony został w polskich szkołach amerykańskich – „Rokiem Marii Konopnickiej”.

Współpraca z wydawnictwami. Muzeum w celach reklamowych nawiązało ostatnio współpracę z różnymi wydawnictwami. Dzięki temu ukazało się szereg pu-

⁶⁴ Znaczek pocztowy z wizerunkiem Marii Konopnickiej ukazał się na wniosek Muzeum w Żarnowcu 23 V 2002 z okazji 160. rocznicy urodzin poetki. Jest to trzeci w dziejach filatelistyki polskiej znaczek związany z Konopnicką (wcześniejsze emisje pojawiły się w 1952 i 1962 r.), zaprojektowany został przez Andrzeja Heidricha rytowany przez Czesława Ślanię.

blikacji naukowych, książek dla dzieci, albumów i przewodników. Na uwagę zasługuje kilka pozycji, które warto zasygnalizować. Oficyna wydawnicza G&W w Poznaniu wydała baśń Marii Konopnickiej *O krasnoludkach i o sierotce Marysi* z ilustracjami Jana Marcina Szancera, stanowiącymi własność Muzeum w Żarnowcu (książka o formacie A4 od 1998 r. kilkakrotnie wznawiana). Nakładem Wydawnictwa Naukowego PWN w Warszawie ukazała się książka Henryka Markiewicza *Pozytywizm* (1999) z serii Wielka Historia Literatury Polskiej, sygnowana przez Instytut Badań Literackich PAN. Omówiono w niej szeroko twórczość Konopnickiej oraz zamieszczono reprodukcję portretu poetki z 1910 r., autorstwa Marii Dulebianki, który jest własnością Muzeum w Żarnowcu i znajduje się w stałej ekspozycji – w secesyjnej „Jadalni” dworku. Na uwagę zasługuje również książka pt. *Miejsca Konopnickiej. Przeżycia – pejzaż – pamięć* (Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2002), wydana na okoliczność 160. rocznicy urodzin poetki (zob. przypis 42).

W ostatnich latach pojawiło się również kilka pozycji albumowych o charakterze przewodnika, które zawierają fotografie oraz informacje o Muzeum w Żarnowcu, m.in.: przewodnik Tadeusza J. Jaroszewskiego pt. *Dwory i dworki w Polsce* („Sport i Turystyka”–„Muza” SA, Warszawa 1998); album Józefa Ambrozowicza *Perły Podkarpacia* – (Agencja Wydawnicza JOTA, Rzeszów 2000); *Najpiękniejsze miejsca w Polsce* – album Tadeusza Glinki i Marka Piaseckiego z serii Cuda Polski ukazał się również w języku angielskim oraz w innej wersji polskiej o mniejszym formacie pt. *Polska – 60 wycieczek – najpiękniejsze miejsca* (Wydawnictwo Podsiadlik, Raniowski i Spółka, Poznań 2000).

Współpraca z mediami. W ostatnich latach położono duży nacisk na działalność promocyjną i reklamową. Muzeum stale współpracuje z prasą, radiem i telewizją, czego efektem jest szereg artykułów i informacji ukazujących się w prasie regionalnej, ogólnopolskiej i zagranicznej⁶⁵ oraz audycji radiowych i filmów – o Konopnickiej i Muzeum.

Bogato przedstawia się także dorobek w zakresie wywiadów oraz nagranych programów radiowych. Spośród licznych audycji, emitowanych w regionalnych rozgłośniach, uwagę zwracają wywiady udzielone dla zagranicznych i ogólnopolskich redakcji – o życiu i twórczości Konopnickiej, m.in. dla Programu I Polskiego Radia w Warszawie – emisja w magazynie „Sygnały dnia” oraz audycja dla Radia „Chicago 2000” – adresowana dla Polonii amerykańskiej⁶⁶.

⁶⁵ W 45-letnim dorobku Muzeum w Żarnowcu ukazało się w różnych pismach ponad 800 artykułów i informacji związanych bezpośrednio z działalnością instytucji. Warto podkreślić, że najbardziej efektywnym okresem są lata 1998–2002, w których pojawiło się około 300 artykułów prasowych.

⁶⁶ Wywiad z dyrektorem Muzeum Pawłem Bukowskim przeprowadzony 3 VI 2000 r. Program 1 PR, magazyn „Sygnały dnia” pod red. Tadeusza Sznuka; Wywiad z dyrektorem Muzeum Pawłem Bukowskim przeprowadzony 7 XI 2001 r. Radio „Chicago 2000”, audycja pod red. Marianny Dich. Ponadto systematycznie podawane są do radia informacje o każdej odbytej imprezie w Muzeum.

Dużym osiągnięciem Muzeum w Żarnowcu w ostatnim okresie jest nawiązanie ścisłej współpracy z warszawską telewizją. Jej owocem jest nakręcenie 3 filmów dokumentalnych, które ukazały się w 1999 i 2000 r. Dwa z nich emitowane były przez TV Polonia w magazynie „Skarbiec” pod redakcją Lucyny Smolińskiej: *Maria Dułębiana w żarnowieckim dworku* oraz *Dar Narodu – Żarnowiec*. Trzeci pt. *U Marii Konopnickiej w Żarnowcu* został przygotowany wspólnie z Programem 1 TVP i Muzeum w Żarnowcu z okazji 90. rocznicy śmierci Marii Konopnickiej – pokazuje szeroką i różnorodną działalność Muzeum na tle życia i twórczości poetki⁶⁷. Ponadto nakręcono jeszcze kilka innych filmów propagujących Muzeum, m.in. *Krosno i okolice* – ukazał się w TV Polonia w programie z cyklu „Zaproszenie” pod red. Wojciecha Nowakowskiego (emisje: 2001 i 2002 r.) oraz *Zaproszenie do Żarnowca*, emitowany w programie z cyklu „Na ścianie wschodniej” pod red. Barbary Pawlak w oddziałach terenowych TVP: Białystok, Lublin i Rzeszów⁶⁸.

Muzeum jako atrakcja turystyczna. W ciągu ostatnich 45 lat odwiedziło Muzeum blisko 932 000 osób (średnio 20 700 osób rocznie)⁶⁹. Instytucja muzealna, według teoretyków muzealnictwa, jest tylko częścią rozległego obszaru eksploatowanego przez turystykę określanego mianem dziedzictwa kulturowego. Między dziedzictwem i turystyką istnieją bardzo ścisłe relacje⁷⁰. Przytoczona teza potwierdza się, ponieważ Muzeum w Żarnowcu jest jednym z atrakcyjniejszych miejsc odwiedzanych przez wycieczki oraz indywidualnych turystów na Podkarpaciu. Wśród publiczności, która upamiętnia swój pobyt wpisem do „Honorowej Księgi”, znaleźć można wiele znanych nazwisk m.in.: pisarzy Mirona Białoszewskiego i Zbigniewa Świącha⁷¹; wnuczki Konopnickiej Krystyny Roykiewicz⁷² oraz prawników

⁶⁷ W 1999 r. ukazały się dwa filmy w TV Polonia w magazynie historyczno-kulturalnym „Skarbiec” pod redakcją Lucyny Smolińskiej: *Maria Dułębiana w żarnowieckim dworku*, realizacja Marian Kubera (emisja: 13 i 17 III 1999 r.) oraz *Dar Narodu – Żarnowiec*, realizacja Lucyna Smolińska i Mieczysław Sroka, konsultacja Paweł Bukowski (emisja: 25 i 30 XII 1999 r.). Natomiast w roku 2000 – w Programie 1 TVP (8 X) oraz w TV Polonia (24 XII powtórka) – odbyły się emisje filmu pt. *U Marii Konopnickiej w Żarnowcu*, realizacja Lucyna Smolińska i Mieczysław Sroka, konsultacja Paweł Bukowski. Wszystkie filmy powtórzone kilkakrotnie w latach 2000–2002.

⁶⁸ Film pt. *Zaproszenie do Żarnowca*, realizacja Barbara Pawlak, konsultacja Paweł Bukowski (emisja: 15 i 16 V 2001 r.), przygotowywany został przez trzy oddziały terenowe TVP: Białystok, Lublin i Rzeszów. Film powtórzono (18 VII i 28 IX 2001 r.) w TVP3 Rzeszów.

⁶⁹ Od początku istnienia Muzeum Marii Konopnickiej w Żarnowcu jego ekspozycje obejrzało 931 711 osób. Dokonano obliczeń na podstawie sprawozdań GUS za lata 1958–2002.

⁷⁰ Szerzej na ten temat zob. A. Rottermund, *Muzea i turystyka*, Warszawa 1999, 31 s. (Spotkania w Willi Struwego, wykład 9).

⁷¹ „Jako występujący POST SCRIPTUM – serdecznie dziękuję za wielką dawkę patriotycznych uniesień podczas wieczoru w 80-lecie odzyskania Niepodległości. Jako znawca nieboszczykologii stosowanej i klątwołologii niestosowanej wyczułem, że ponad salą unosi się DUCH WIELKIEJ MARIi K., którą kochamy zwłaszcza za „ROTE” oraz „O KRASNOLUDKACH I O SIEROTCE MARYSI”, a „NASZĄ SZKAPE” Jej wybaczamy...” Zbigniew Świąch, Żarnowiec, 19 XI '98.

poetki Joanny Modrzejewskiej i Jana Bieleckiego; reżyserów i dziennikarzy Telewizji Polonia Lucyny Smolińskiej i Mieczysława Sroki (realizujących magazyn „Skarbiec”) oraz Wojciecha Nowakowskiego⁷³; dziennikarzy prasowych Bogny Wernichowskiej z redakcji „Przekroju” oraz Marii Loryś (red. naczelnego „Głosu Polek” w USA); aktorów – Zofii Kucówny⁷⁴; pracowników muzeów, instytucji i stowarzyszeń kulturalnych; specjalistów japońskich z firmy AKS; naukowców z Instytutu Filologii Polskiej oraz z Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Akademii Pedagogicznej w Krakowie: prof. prof. Tadeusza Budrewicza, Bolesława Faron, Haliny Kosętki, Jerzego Jarowieckiego; kierownika ekipy Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie – dra hab. inż. Wojciecha Nawrota (twórcy metody iniekcji krystalicznej osuszania budowli); prezesa Centrali Polskich Szkół Doksztalających w Ameryce z siedzibą w Nowym Jorku Jana Woźniaka; śpiewaka Wiesława Ochmana⁷⁵, prezydenta RP na Uchodźstwie Ryszarda Kaczorowskiego⁷⁶; Konsula Generalnego w Kijowie i wielu innych wybitnych osobistości.

Ważnym atutem Muzeum jest otaczający dworek piękny park o powierzchni 3,5 ha, stanowiący przedłużenie ekspozycji muzealnych. Posiada dużo walorów przyrodniczych i krajobrazowych oraz spełnia rolę edukacyjną. Do dzisiaj zachowały się nazwy alejek, po których spacerowała poetka: Aleja Kasztanowa, Aleja Spacerowa i Droga Dojazdowa. Piękne położenie parku, bogata roślinność, wartościowe okazy starodrzewu oraz zasób nowych gatunków drzew sprawiają, że jest atrakcyjnym miejscem dla turystów (ok. 30 tys. zwiedzających rocznie). W celu podkreślenia związku parku z ekspozycjami w obu budynkach muzealnych oraz z Konopnic-

⁷² „Ze wzruszeniem odwiedziłam Muzeum w Żarnowcu, w dniu 13 października 1985 r. Krystyna z Konopnickich Roykiewiczowa ostatnia z żyjących – wnuczka Marii Konopnickiej”. Autorka wpisu żyła w latach 1913–1988.

⁷³ „Być może już niedługo przyjdzie taki czas, że Wielka Rodzina Europy zapyta nas Polaków: – «A czym Wy się pięknie różnicie od nas? Jakie są Wasze tradycje, tańce, śpiewy? Jakie są Wasze korzenie?» Bez takich Żarnowców, Oblęgorków, Wól Okrzejskich czy Romanowów zabraknie serca i wiedzy, by na owe pytania sensownie odpowiedzieć. Niech więc trwa na wieki Wielki – Mały Żarnowiec, niech przypomina i zaświadcza o naszej przeszłości. Niech nie daje zgasić ducha ludkom żyjącym z dala od centrali Kultury Polski. A może owo «centrum» jest bardziej tutaj, niż w Warszawie? Ze słowami otuchy i nadziei na przyszłość”. Wojciech Nowakowski, 11.10.2001 TV POLONIA.

⁷⁴ „Mam do spłacenia dług wobec Pani Marii za cudowne jej poezje czytane mi przez Rodziców w dzieciństwie. Na jej wierszach uczyłam się czytać i kochać poezję. Ta miłość trwa do dzisiaj i będzie trwała aż do śmierci. Powinnam z Jej tekstów stworzyć wieczór i ten dług wobec Niej spłacić przypominając Jej niezwykłą osobę”. Zofia Kucówna (aktorka), 24. Lipca 1993 r. Jak się okazało, marzenie to zostało urzeczywistnione 8 października 2000 r., ponieważ aktorka była lektorką podczas emisji filmu poświęconego Marii Konopnickiej z okazji 90. rocznicy śmierci poetki.

⁷⁵ „Serdecznie dziękuję za możliwość zwiedzenia Domu Wielkiej Poetki. Gratuluję Kustoszowi wspaniałej dbałości, a także opieki na tym niezwykle Ważnym dla naszej Sztuki i Historii Narodowej miejscem”. Wiesław Ochman, 27.06.1999.

⁷⁶ „Nie rzucim ziemi skąd nasz ród – pozostał wyzwaniem tych wszystkich, którzy wzięli na siebie obowiązek obrony granic i wolności naszej Ojczyzny. Z wdzięcznością za Jej twórczość”. Ryszard Kaczorowski, 3 V 2002.

ką, wyeksponowano pamiątki i miejsca, które upamiętniają ważne wydarzenia i rocznice z życia i działalności poetki, jak: Głaz Suwalski – postawiony z okazji 150. rocznicy urodzin poetki; medalion – autorstwa Władysława Kandefera, ufundowany z okazji 90. rocznicy daru narodowego; popiersie Marii Konopnickiej – odlew z brązu autorstwa Anny Krzymańskiej, postawione z okazji 85. rocznicy przyjazdu poetki do Żarnowca; kopiec, przy którym Konopnicka wygłosiła jedną z pamiętnych mów podczas jej powitania w Żarnowcu⁷⁷.

Museum of Maria Konopnicka in Żarnowiec as a Culture-Creating Centre

Abstract

The article describes all of the major culture-creating accomplishments of the Museum in Żarnowiec during the 45 years of its activity in 1957–2002. It presents the circumstances of creating the Museum founded on the national gift for Maria Konopnicka, and also characterizes the profile of the collection and of the most valuable artistic, historic, and literary relics. Currently, the collection of the Museum in Żarnowiec comprises 3500 artifacts, 11 000 book volumes, and 3000 items within special arrays (including almost 400 manuscripts). Among the collections, the jubilee collection, consisting of over 250 artifacts (laudatory addresses, honorary diplomas, albums, and other gifts which Konopnicka received in 1902, on the occasion of 25 years of her literary work, from various societies, institutions, and persons from the three partitions, as well as from European countries and America) has been described most extensively. The article characterizes the diverse work of the institution in the scope of exhibition, academic, research, and publishing, as well as cultural, educational, and promotional activity. New forms of events are also discussed, such as meetings with authors, evenings with poetry and music, declamation and art contests. In total, during the 45 years of its activity, the Museum organized, among others 78 temporary exhibitions (including 8 touring ones), 24 academic sessions and for the general public, 79 concerts, 12 evenings with poetry and music, 21 meetings with authors (including 6 book promotions), 5 art contests, and 4 declamation contests.

In its considerations, the article attempts to show intense activity of the institution in the scope of organizing cultural and academic events on occasions of anniversaries and jubilees. It also shows the broad contacts of the Museum with many centres in Poland and abroad – particularly emphasizing the wide cooperation with the media and the promotional activity.

⁷⁷ P. Bukowski, *Muzeum...*, s. 4.